

UDK 811.163.6''15''

Erika Kržišnik

Filozofska fakulteta v Ljubljani

JEZIKOVNO IZRAŽANJE KONCEPTUALNE METAFORE *BESEDA JE* ... V BESEDILIH 16. STOLETJA

Protestantizem ima pri oblikovanju slovenskega knjižnega jezika tako rekoč brezprizivno ključno vlogo. To je bilo potrjeno že z mnogimi jezikoslovnimi analizami. V prispevku se raziskuje, kako je v besedilih, ki jih je v slovenski prostor v 16. stoletju prineslo to duhovno-zgodovinsko gibanje, jezikovno izraženo področje jezikovnega sporazumevanja. Ciljna domena v prenosniški metafori (*conduit metaphor*), krovni metafori za to področje, je poimenovana kot BESEDA. Pri tem imamo v mislih večpomenskost leksema *beseda*, kakor jo izkazuje *Slovar slovenskega knjižnega jezika* in je izkazana že v besedilih 16. stol. Gradivo za analizo predstavlja kolokabilnost tega leksema v izbranih slovenskih protestantskih besedilih. Na tej podlagi je bila opravljena konceptualnometaforična analiza, kakor jo razume kognitivna semantika.

Protestantism's key role in the development of standard Slovenian is unquestionable and confirmed by many linguistic analyses. The paper discusses the field of language communication which the aforementioned movement brought to Slovenian lands in the 16th century and how that is reflected in the texts of the period. The target domain in a conduit metaphor, the main metaphor of the field, is named as the WORD comprising of the polysemy of the lexeme »word« as defined by the *Dictionary of Standard Slovenian* and also expressed in 16th-century texts. Material for analysis represents the collocation patterns of this lexeme in selected Slovenian Protestant texts, on which basis a conceptual-metaphorical analysis as understood by cognitive semantics was conducted.

Ključne besede: konceptualna metafora, prenosniška metafora, stalne besedne zveze, protestantizem 16. stol., svetopisemska besedila

Key words: conceptual metaphor, conduit metaphor, fixed phrases, 16th-century Protestantism, Biblical texts

1 Glede na vlogo protestantizma pri oblikovanju slovenskega knjižnega jezika se zdi vprašanje, čemu ravno analiza pojmovanja jezikovnega sporazumevanja, kakor se kaže v slovenskih protestantskih besedilih 16. stol., skoraj odveč. Pomembnost ugotavljanja strukture tega kompleksno zgrajenega mentalnega področja še dodatno potrjuje dejstvo, da je bilo jezikovno sporazumevanje med prvimi področji, obravnavanimi v kognitivni semantiki. M. Reddy je leta 1979 – še pred izidom Lakoff-Johnsonovega programskega teksta o pojmovanju konceptualne metafore *Metaphors We Live by* leta 1980 – na to temo objavil obsežno razpravo *The Conduit Metaphor: A case of frame conflict in our language about language*, dopolnjeno z zelo bogatim gradivom iz angleškega jezika. Krovno metaforo za to področje je poimenoval *conduit metaphor*, kar slovenimo kot *metafora kanala* ali *prenosniška metafora*. Na podlagi angleškega jezikovnega gradiva se je kasneje o tej temi razpravljalo še v dveh večjih razpravah. Leta 1998 je Reddyjevo razpravljanje dopolnil J. Grady v članku *The »Conduit Metaphor« Revisited: a Reassessment of Metaphors for Communication* in leta 2005 E.

Semino z izrabo okvira iz teorije govornih dejanj v *The Metaphorical Construction of Complex Domains: The Case of Speech Activity in English*. V slovenski jezikoslovni literaturi je bila o jezikovnem izražanju prenosniške metafore doslej opravljena le raziskava na frazeološkem gradivu (Kržišnik 2007). Ugotovitve le-te so izhodišče za analizo gradiva, zbranega iz slovenskih protestantskih besedil.

1.1 Gradivo za raziskavo smo omejili na minimalna sobesedila, ki izkazujejo kolkabilnost (povezovalnost) leksema *beseda* v izbranih besedilih 16. stol. Pregledana so bila naslednja:¹ Dalmatinova *Biblija* (1584), ki je dostopna v digitalizirani obliki, in Trubarjeva besedila *Katekizem* (TC 1550 in TC 1555), *Abecedarij* (TA 1550), *Ta evangelijski svetega Matevža* (TE 1555), *Novi testament* (TT 1557),² *Novi testament – Ena dolga predgovor* (TT EP 1557), *Cerkovna ordninga* (TO 1564) in *Hišna postila* (TPo 1595). Tako z izbiro leksema in njegovega povezovalnostnega okolja kakor tudi z izbiro besedil seveda tvegamo, da je na tej podlagi opravljena analiza izbranega področja nepopolna, vendar že sama količina pojavljanja leksema *beseda* v slovenskih besedilih sploh – z iskanjem leme *beseda* dobimo v korpusu Fidaplus 298 719 zadetkov –³ in v analiziranih posebej – *Biblija* 1339, *Cerkovna ordninga* 326, in *Hišna postila* ok. 1000, iz preostalih besedil so bile zbrane samo vzorčne pojavitve – zagotavlja razmeroma bogat nabor gradiva. Dejstvo, da je v frazemih govorjenja *beseda* najpogostejša (stalna, variantna ali fakultativna) sestavina (prim. Kržišnik 1994 in 2007), tudi zagotavlja, da v zbranem gradivu lahko pričakujemo prve pojavitve konvencionaliziranih stalnobesednozveznih izrazov s to sestavino.

1.2 Splošna teorija metafore, kakor jo razume kognitivno jezikoslovje, v slovenskem jezikoslovju ni zelo sprejeta in tudi ne splošno znana, zato naj na tem mestu za boljše razumevanje predstavimo vsaj temeljna izhodišča, več o tem prim. Kržišnik, Smolič 1999 in 2000 ter Kržišnik 2004, Będkowska - Kopczyk 2004, tudi Kante 1998. Kognitivno jezikoslovje premika metaforo iz prostora jezikovnega v prostor pojmovnega, zato se govori o konceptualni oz. pojmovni metafori. Na ravni jezika obstajajo jezikovni metaforični izrazi, ti so jezikovna uresničitev metafore na pojmovni ravni. Konceptualna metafora je razumljena kot sredstvo, ki človeku omogoča, da eno izkušnjsko področje razume in doživlja s pomočjo oz. v okviru drugega: mnogi za človeka pomembni pojmi so namreč abstraktni in v njegovi izkušnji ne dovolj natančno zamejeni (npr. ČAS), zato jih mora doumeti s pomočjo drugih pojmov, ki so natančneje zamejeni (npr. PROSTOR). Gre za »čezpodročne« preslikave enega mentalnega področja na drugega (Lakoff 1998: 272) in smer preslikave ni naključna, temveč poteka v smeri od bolj konkretnih pojmov k manj konkretnim. V primeru konceptualne metafore ČAS JE PROSTOR,⁴ se deni-

¹ Vsi navedki iz Dalmatinovega prevoda Biblije so opremljeni z oznakami, običajnimi za izbiblične citate in rabljenimi tudi v digitalizirani obliki besedila na zgoščenki *Biblia Slovenica* (2004). Navedki iz Trubarjevih besedil so označeni s krajšavami, ki so navedene v *Slovarju jezika slovenskih protestantov* (2001: 34, 35).

² Pregledan je bil samo prvi del. Predgovor k temu delu navajam posebej, ker je bil pregledan podrobneje. Razlog za to je seveda razumljiv, gre za neprevodno besedilo. K oznaki TT dodajam EP.

³ Iskanje septembra 2008 – brez izločitve šuma, torej brez morebitnih nerelevantnih zadetkov, kot so npr. ponovitve.

⁴ Dogovorjen način zapisovanja konceptualnih metafor.

mo pojem prostora preslika na pojem časa. Obstoj konceptualne metafore dokazujejo metaforični izrazi nekega jezika,⁵ v slovenščini za navedeno metaforo prim. izraze *iz dneva v dan*, (*kaj*) *sega v čas* (*romantike*), *na pragu (česa)*⁶ idr. Z njimi dokazujemo, kako človek dojema čas (več o tem v Kržišnik, Smolič 2000). Jezikovni metaforični izrazi so oblikovno lahko bolj ali manj ustaljeni, prim. razliko med *iz dneva v dan* in *podati se v preteklost* (= *v pretekli čas*). Pri konceptualni metafori gre torej za usmerjeno preslikavo, z jezikovnimi metaforičnimi izrazi pa je mogoče pokazati način, na katerega ta preslikava poteka oz. način konceptualizacije področja.⁷

Izbrano teoretično izhodišče torej po eni strani omogoča zagledati, kako je mentalno področje jezikovnega sporazumevanja doumevano v duhovnozgodovinskem obdobju, ki je bilo za slovenski jezik in slovenski narod tako ključnega pomena. Ker so bili rezultati analize frazeoloških metaforičnih sredstev, s katerimi se kompleksna konceptualna metafora izraža v sodobnem slovenskem jeziku, že na voljo (Kržišnik 2007), je mogoča tudi primerjava današnjega stanja s stanjem v besedilih 16. stol., in sicer tako na ravni opazovanja konceptualizacije izbranega področja kakor tudi na ravni ugotavljanja jezikovnih sredstev, s katerimi je to izraženo. Jezikovna sredstva, s katerimi so konceptualne metafore jezikovno uresničene, so se namreč v 500 letih nekatera bolj, druga manj ustalila. Dejstva, da je bila večina analiziranih besedil prevedenih, ne bomo aktualizirali, saj bi za to potrebovali kontrastivnoanalitično raziskavo.

2 Prenosniška metafora kot krovna konceptualna metafora za področje jezikovnega sporazumevanja

M. Reddy (1979) na podlagi 141 besed in stalnih besednih zvez v angleščini ugotavlja, da si jezikovno sporazumevanje predstavljamo kot »poštno pošiljko«:⁸ (1) govorec vloži vsebino, tj. misli, čustva, občutke, v jezikovni izraz, tj. besedo, besedno zvezo, poved, besedilo (*To idejo vključi v besedilo na koncu*); (2) to »zapakirano« pošlje poslušalcu (*Pesem je ljudstvu prinesla idejo osvoboditve*); (3) poslušalec iz jezikovnega izraza (posode, paketa) vzame vsebino (*Prav potruditi sem se moral, da sem iz besedila izluščil njegove misli*). Tako pojmovan proces vso odgovornost za uspeh sporazumevanja nalaga govorniku: če le-ta dobro zapakira vsebino v ovoj, potem poslušalec nima drugega dela, kakor da ovoj odpre in že ima vsebino. Pravi problem nastopi, ko zgodba »poštne pošiljke« postane toliko samoumevna, da poleg metonimične dvojnosti vseh izrazov »posod«, kakor jih imenuje (Reddy 1979: 178–184), prim. *Beseda/pesem/stavek/besedilo ... je skoraj nečitljiv/a/o* – IZRAZ/POSODA, *Beseda/pesem/stavek/besedilo ... je nesramna/o* – VSEBINA POSODE, postane konvencionalizirana tudi raba, ki pravzaprav ne govori več o jezikovnem, temveč o »telepatskem« sporazumevanju,

⁵ Lahko se seveda konceptualna metafora izraža tudi na kak drugačen način, npr. s sliko, arhitekturo itd. Prim. op. 15.

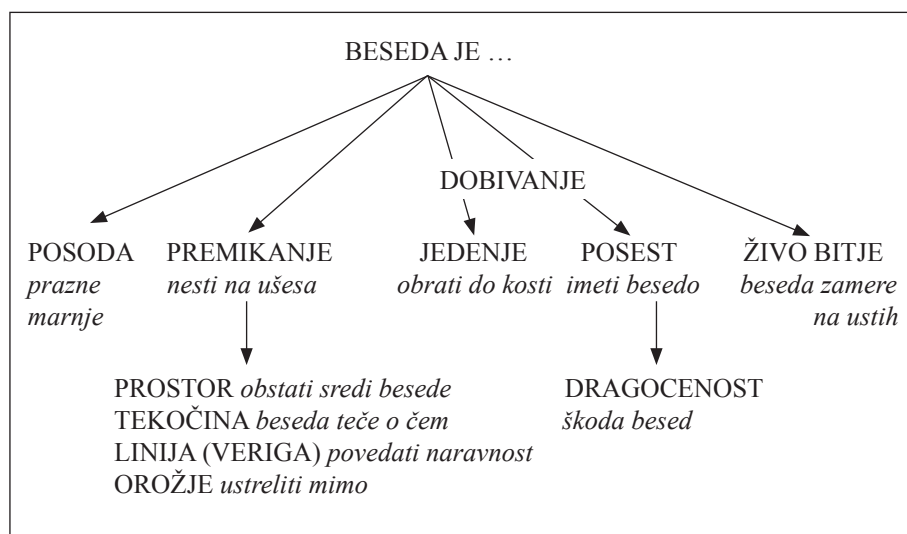
⁶ *Prag* predstavlja **mejo prostora** med znotraj in zunaj. Prim. SSKJ *prag* 4. pomen: 'izraža čas pred bližnjim nastopom česa'.

⁷ Kognitivisti ugotavljajo, da je kognitivni ustroj, znotraj katerega človek misli in deluje, po svojem bistvu metaforičen. Jezik pa razumejo kot ustroj, ki je komplementaren kognitivnemu ustroju.

⁸ Seveda ves čas govori o rojenem govorniku angleščine.

kakor se zgodi npr. v izjavi *Izpovedal ji je svoje misli in čustva, Poslušanje pomeni odprtost za misli in čustva drugega človeka.*⁹

2.1 Konceptualnometaforična analiza frazemov govorjenja v Kržišnik 2007 je pokazala notranjo strukturiranost tega področja za slovenščino (prim. shemo 1). Vprašanje, ali gre za strukturiranost znotraj ene same nadrejene in krovne metafore, ali drugače: ali vse podrejene metafore sodijo v prenosniško metaforo, je v analizi frazeološkega gradiva ostalo nerazrešeno ob metafori BESEDA JE ŽIVO BITJE,¹⁰ medtem ko sta BESEDA JE JEDENJE in BESEDA JE POSEST vanjo vključeni preko metafore BESEDA JE DOBIVANJE.

Shema 1

V zapisu imena konceptualnih metafor za področje jezikovnega sporazumevanja je uporabljen izraz BESEDA (JE ...), s katerim se nadomeščajo vse prvine sporazumevanja: jezikovni izraz, govorjenje in sporazumevanje. Pri tem se sklicujemo na pomenski opis gesla *beseda* v SSKJ: 1. jezikovna enota iz glasov za označevanje pojmov, 2. misel, izražena z besedami, 3. izražanje misli z govorjenjem, 4. govorni ali pisni nastop v javnosti, 5. izmenjava mnenj, misli, pogovor, govor.

⁹ Reddy ob tem opozarja, da matematična informacijska teorija sporazumevanje opisuje na bistveno drugačen način: tisto, kar teče po kanalu, so izrazne podobe znakov, ne vsebina (misli ali čustva). Nesporazumi, ki jih lahko povzročajo neozaveščeno zamenjevanje obeh paradigem, imajo lahko usodne družbene implikacije.

¹⁰ Tudi v tem prispevku nas to vprašanje ne bo zanimalo, čeprav se zdi, da je ključ do odgovora ravno v teh besedilih, prim. ugotovitve v 4.3.2 v zvezi s prenosnikom in ugotovitve v Kržišnik 2007: 196/197 o povezavi med jezikovnimi metaforičnimi izrazi za področje ROJEVANJA in prenosniško metaforo (*priti na svet* – PREMIKANJE, *porodni kanal* – PRENOSNIK).

3 Konceptualna metafora BESEDA JE ... in jezikovni izrazi zanjo v besedilih 16. stol.

Za analizo ni nepomembno, da večpomenskost leksema *beseda* izkazujejo že protestantska besedila: 1. *Ifsekaj fi dve kamenate Table, kakòr fo te pèrve bilé, de jeft tè **Befséde** na nje pifhem* (2 Mz 34, 1), 2. *Inu skusi veliku tacih priglih je on nym to **befsedo** pravil* (Mr 4, 33), 3. *Veliku pak téh, kateri fo to befsedo poslušali, je vernih poftallu* (Apd 4, 4), 4. *Vletih **beffedah** S. Paula vfaki famerkai letei duei beffedi* (TT EP 1557, o 2b).

3.1 Analiza gradiva

Izhodišče za analizo je bila v shemi navedena struktura metafore BESEDA JE ..., dobljena z analizo frazeološkega gradiva sodobnega slovenskega jezika. To sicer pomeni, da s tem ni nujno pokrita celotna slika jezikovnega sporazumevanja, dana z jezikovnimi metaforičnimi izrazi v slovenščini, je pa obenem zanesljivo v tem naboru dan najbolj in najdlje konvencionaliziran del le-teh.¹¹ Za primerjavo skoraj 500 let starih besedil je to poveden podatek. Omogočil pa je v nadaljevanju izločiti tiste večbesedne izraze, ki so se pojavili že tedaj in so stalni (še) danes, in po drugi strani tiste, ki od današnjega stanja kakorkoli odstopajo. Jezikovni metaforični izrazi katerekoli konceptualne metafore so namreč izrazno lahko bolj ali manj ustaljeni ali sploh neustaljeni, le besedilno uresničeni. O ustaljenosti večbesednih jezikovnih izrazov v jeziku 16. stol. na podlagi te analize ne moremo zanesljivo trditi dosti drugega kot to, da obstajajo (ali ne obstajajo) še v sodobnem jeziku.¹² Veliko pa lahko ta analiza pove o doumevanju jezikovnega sporazumevanja oz. jezika sploh v besedilih, tako pomembnih za slovenski kulturni in družbeni prostor, kot so protestantska besedila 16. stoletja.¹³

I. BESEDA JE POSODA (ZA MISLI ...)

Satu nej ena prafna befséda, de ta (TPo 1595, II/299)

Inu koku fe ie on nom vti nega beffedi dal nafnane (TO 1564, 59a)

Tu fo kratke beffede, oli veliku vfebi dershe (TT EP 1557, ff a)

Kai, inu kakouiga Iefika, ie ta beffeda, Euangelium, inu kai vfebi dershi (TT EP 1557, f4b)

De bi fe ta befséda dopolnila, katero je on govuril (Jn 18, 9)

Inu je no očistil skuži to vodnokopel vti bessedi (Ef 26)

Leta sgul sakrite beffede govory (Ezk 21, 5)

Nesapezhati te Beffede tiga Prerokovanja, v'letih Buqvah, sakaj ta zhas je blisi. (Raz 22, 10)

¹¹ Razen seveda tistih, ki bi jih morda razkrila šele etimološka analiza.

¹² Za stalnost bi bila potrebna statistična obdelava zbranega gradiva, za kar bi bilo treba vzpostaviti elektronski korpus teh besedil. Drogen in »na roko« narejen poskus take vrste je opisan v članku Kržišnik 1986, kjer se prvič v slovenskem jezikoslovju obravnava stalnost večbesednih izrazov na podlagi medsebojne povezovalnosti (čeprav termin kolokabilnost v njem ni uporabljen) besed v besedilu.

¹³ Še več bi o tem povedala primerjava z drugimi prevodi Biblije, ki je kot nadaljevanje te raziskave mogoča.

II. BESEDA JE PREMİKAJOČI SE PREDMET (POSODA) – metafora vsebuje več vidikov: povzročitelj, sredstvo, smer in hitrost (sila, moč) premikanja.

1. Povzročitelj premikanja je prisoten v vlogi izvajalca govornega dejanja ali pa se besede premikajo same na sebi:

a) Besede same na sebi

Kadar pak ta befseda pride (TPo 1595, II/240)

Is muih vuft puide ena beffeda te Prauice (TO 1564, 14a)

Takove befséde so timu /.../ ditetu eno erdezhuft pernefle (TPo 1595, III/64)

inu obena njegovih beffed nej padla na Semlo (1 Sam 3, 19)

Sakaj v'figa Israela befséda je bila pred Krajla prifhla (2 Sam 19, 11)

njegova beffeda hitru tezhe (Ps 147, 15)

ta néma fvoje befséde nasaj pojti (4 Mz 30, 2)

inu puftite moje befsede fkusi vafha usheffa notèr pojti (Apd 2, 14)

Tedaj je meni na m'fsal prifhla GOSPODNIA befseda (Apd 11, 16)

ampak moje befsede neprejdeo (Mt 24, 35)

b) Človek in beseda:¹⁴

– človek in beseda se premikata

na njegovo Befsédo gledamo, inu sletémi ludmy sa njo gremo (TPo 1595, I/176)

Boshjo befsédo preganjajo (TPo 1595, I/239)

Zheftukrat enimu vyde ena beffeda (Sir 19, 20)

inu vus Svejt je sa to edino befsedo fhal, katera letukaj stoji (TPo 1595, III/150)

– človek premika besede

Bug je fvojo Befsedo na moj jesik polushil (TPo 1595, I/17)

Satu pela ta GOSPOVD lete befsede (TPo 1595, I/105)

Toifto befsedo je Chrifus fvojem Iogrom /.../ vta ufta polushil (TPo 1595, II/27)

kadar on nam fvojo befsedo poshle (TPo 1595, II/300)

inu beffede stau na lafshe (TT EP 1557, bb a)

inu ieft hozho postauiti muye befsede vnega vufta (TC 1550 84)

Postauite ui lete beffede ute vashe ushefa (TT 1557, 195)

fo lete befsede falsh na en kriiu faftop preobernili (TO 1564, 23a)

inu Pravizhnih befféde preobrazhajo (2 Mz 23, 8)

inu nym támkaj nyh beffédo sméfhajmo (1 Mz 11, 7)

Ieft poloshim mojo beffedo v'tvoja ufta (Iz 51, 16)

– človek se premika v (mirujoči) besedi → vsebovana metafora BESEDA JE PROSTOR

De nihzhe is njegove befsede ne stopi (TPo 1595, II/31)

de fo v'Boshji befsédi obftali (TPo 1595, III/151)

Ieft fim prenegèl bil v'moih beffedah (Job 39, 37)

koku bi Iesufa vjeli v'befseidi; (Mt 22, 15)

de bi ga v'beffedi vluvili (Mr 12, 13)

¹⁴ Sem sodi tudi zveza *izreči besedo* = reči besedo ven (iz ust) = povzročiti, da se beseda premika iz ust ven.

Dal se v besedi spoznati (TC 1550, 158)
de nam Bug vrata te befséde odpre (Kol 4, 2)

2. Sredstvo premikanja

- po trdni podlagi (prim. zgoraj)
Kadar pak ta befséda pride (TPo 1595, II/240)
- po zraku
inu njegova beffeda je povsdičuje do nebes (Sir 13, 23)
Naredi spet Zion, de tamkaj spet tvoja beffeda gori pojde (Sir 36, 13)
- premikanje v tekočem stanju – vsebovana podrejena metafora BESEDE SO TEKOČINA
njegova beffeda hitru tezhe (Ps 147, 15)¹⁵
Ta befseda IA, tezhe njemu vnjegovu ferzej (TPo 1595, I/165)
Beffede v'eniga Mosha uftih, fo kakòr globoke vodé (Prg 18, 4)
Boga tiga ner vifhiga beffeda, je Modrufti studenez, inu is vezhne Sapuvidi ona isvira (Sir 1, 5)

3. Smer premikanja

- ravna ali neravna linija: vsebovana podrejena metafora BESEDE SO ČRTA/PALICA/VRV:
skratkimi befsedami (TPo 1595, I/183)
Inu te beffede S. Paula /.../ je nemaio vlezhi (TO 1564, 69b)
inu je to befsédo savlejkèl notèr do pulnozhi (Apd 20, 7)
- krog
inu s'to bessedo flissig okuli hodimo (Apd 20, 7)

4. Hitrost premikanja

- vsebovana podrejena metafora BESEDA JE OROŽJE
oftra befseda (TPo 1595, I/163)
Nyh beffede fo mehkéshè kakòr Olje, inu fo vsaj nagi mezhi (Ps 55, 22)
Kateri fvoje jesike brufsio, kakòr en Mezih, kateri fvojemi strupovitimi beffedami namerjajo, kakòr s'frelami (Ps 64, 4)
inu ta mezih tiga Duhá, kateri je befséda Boshja (Ef 6, 17)
de fo moje beffede (...) *vashe Ozhete sadejle* (Zah 1, 6)
sakaj tiga GOSPVDA beffeda nebo fulila (Tob 14, 6)
- vsebovana podrejena metafora SPOR JE VOJNA/SPOPAD
inu sbeffedo Bosyo ftati fubper (TO 1564, 152a)

¹⁵ Metaforični izraz *beseda teče* v slovenščini opisuje dve sliki: hitro premikanje in premikanje tekočine. Prekrivno mesto v Lutrovem prevodu se glasi *sein Wort läuft schnell*, kar implicira hitrost premikanja. A ker so slovenski jezikovni metaforični izrazi za hitrost premikanja besede praviloma uresničitev konceptualne metafore BESEDA JE OROŽJE, tudi (BESEDNI) SPOR JE VOJNA, zveza *beseda teče* pa to ni, in ker je po drugi strani v slovenščini jezikovno uresničena tudi metafora BESEDA JE TEKOČINA (in to ne osamljeno, prim. druge navedene zglede ali frazema *leno cediti besede skozi zobe*, *slniti se okrog koga*, več v Kržišnik 2007: 192), se zdi ustrežneje uvrstiti zglede v okvir te metafore.

III. BESEDA JE JEDENJE/HRANA

de en zhlovik ima duji kruh. Ta prvi inu bulshi, kir is Nebes pride, je ta Boshya befseda (TPo 1595, I/156)

ta zhlovik nei samuzh od kruha shiu, temuzh od sledne Befse (TPo 1595, I/155)

temuzh per nyh ofstati, nyh fkusi fvojo befsedo vardevati (TPo 1595, III/150)

de ta befseda nashiga lubiga GOSPVDA Iesufa Christufa, katero on fvojem lubim Iogrom, v ta ufta daje, je nemore s'rokami prieti (TPo 1595, II/28)¹⁶

Tvoja beffeda je moim úftam flajfha, kakòr Med (Ps 119, 103)

de on sa volo hiſhe mora takove beffede poshréti (Sir 29, 28)

gori srejen v'befsedah te Vere (1 Tim 4, 6)

inu fo pokufſili, to dobro Boshjo befsedo (1 Tim 4, 6)

IV. BESEDA JE POSEDOVANI PREDMET (a) s podrejeno metaforo BESEDA JE DRAGOCENOST

(a) POSEDOVANI PREDMET

kadar jeft to befsédo imam, taku jeft vſe imam (TPo 1595, I/106)

V Tim ſazhetku ie bila ta Beffeda, inu ta Beffeda ie bila per Bugi (TT 1557, 255)¹⁷

kadar on to befsedo ſgubi (TPo 1595, II/34)

INu GOSPVd je fvojo beffédo dârshal, katero je k'nam govuril (Bar 2, 1)

koku bi Boshjo befsedo dobru inu terdnu mogli dershati (TPo 1595, II/175)

Sakaj te befséde, katere ſi ti meni dal, ſim jeft nym dal (Jn 17, 8)

je Bug narpervizh fvojmu Folku fvojo Befsédo dal, inu oblubil, De (TPo 1595, I/22)

(b) DRAGOCENI PREDMET

Ali Boshja befséda je en vezhni ſhaz (TPo 1595, III/3)

inu ena draga beffeda, kir ie vredna (TC 1550, N2b)

vuzhi na to beffedo merkati (TT EP 1557, dd 3a)

hozheho Boshjo befsedo pred ozhima vſelej imeti (TPo 1595, II/180)

ty Modri pak fvoje befféde na slati vagi vagujo (Sir 21, 24)

kateri s'Boshjo befsedo kupzhujo (2 Kor 2, 19)

Puſtite Criſtufjevo befsédo bogatu mej ſabo prebivati (Kol 3, 16)

V. BESEDA JE ŽIVO BITJE

Inu Boshja befseda je raſta (TPo 1595, III/23)

ta vom bode lete troſhtliue beffede utim uashim fercei shiue inu gorezhe ſturil (TT EP 1557, ee a)

muie beffede ne pogino (TT 1557, 239)

ſkufi to shiuo beffedo Bozhyo (TO 1564, 3b)

Dèrshi ſe tiga furma sdravih befsed; ſkèrb tiga Svitá (2 Tim 1, 13)

ſkèrb tiga Svitá, inu golufia tiga blaga, saduſhy Befse (Mt 13, 22)

de Boshja befseda nebo hudu ſliſhala (Tit 2, 5)

¹⁶ Prim. tu Tellu inu ta Kry Christufjeva bode nam fkusi krafft njegove befséde vkruhi inu u'vini kſhpjſhi inu h'pytiu, vnaſha Vufta poloſhena (TPo 1595, III/195). Hostija je v tem smislu metaforični izraz, ne v jezikovni obliki, temveč kot materialni predmet (verske) kulture.

¹⁷ biti pri (kom) = (kdo) imeti, prim. Vidovič 2000: 243–275.

3.1.1 V besedilih je najti tudi kombiniranje več konceptualnih metafor, npr. BESEDA JE PREMIKANJE + ŽIVO BITJE

Ali GOSPODNIA beffeda je k'meni prifhla, inu rekla (1 Krn 23, 7)

BESEDA JE TEKOČINA + ŽIVO BITJE (RASTLINA)

Tukaj on hozhe, de njegova befséda nikar le na jesiku ne gre, kakor ena pejna na Vodi, ali ena flina vufjih, katera je vunkaj plune, Temuzh de ona bode noter vferze vtlazhena, inu enu takovu snameinjé ofstane, kateriga nihzhe nemore isprati, raumu kakor de bi ona bila vnim frafla, inu ena naturfka reizh, katera fe nepufty vun isprafkati. (TPo 1595, I/49)

3.2. Interpretacija z analizo dobljenega stanja

Analiza je pokazala, da so v analiziranih besedilih rabljena izrazna sredstva za vse konceptualne metafore, ki so v sodobnem slovenskem jeziku jezikovno izražene s stalnimi besednimi zvezami. Zato bomo v nadaljevanju najprej pokazali, kaj je pogojno stalnega na ravni jezikovnih metaforičnih sredstev, nato pa še tisto, kar jezikovno lahko tudi ni izrazno ustaljeno, a je za analizirana besedila značilno.

3.2.1. Stalne zveze

Kot v 3.1 rečeno, o tem, ali in v kolikšni meri so bili ti izrazi stalni že v slovenščini 16. stoletja, ni mogoče trditi nič določnega, lahko pa seveda upravičeno domnevamo, da ustaljevanje jezikovnih sredstev traja dlje časa. Pri tem je zgovoren tudi podatek, da so se stalnosti večbesednih jezikovnih enot avtorji teh besedil dobro zavedali, kakor nam sporoča Trubar v *Hišni postili* (TPo 1595, I,):(2a): *My tudi v'navadi imamo, de pravimo: Ena dobra beffeda, enu dobru mejftu najde, aku pak lih nikar vfa mejfta nejfo dobra, taku fe v faj imajo nekatera dobra, inu nikar fglul huda, najti.*

Pogojno stalne besedne zveze so navedene po pripadajočih metaforah BESEDA JE ...

... POSODA:

dopolniti besedo (izpolniti /dano/ besedo),¹⁸ *prazna beseda*;

... PREMIKANJE

1. povzročitelj

- a) besede same na sebi: *beseda pride iz čigavih ust, beseda gre iz ust (komu), beseda pride na misel, beseda je padla na zemljo* (na kamen), *beseda* (glas, novica ...) *se širi/je razširjena,*
- b) človek in beseda:
  - človek in beseda se premikata: *beseda uide komu, uloviti/ujeti koga v besedi* (loviti za besedo k.),
  - človek premika besede: *položiti/polagati besede v usta, položiti besedo na jezik, preobračati besede, besede staviti na laž* (na laž postaviti koga),
  - človek se premika v besedi (... PROSTOR): *prenagel v besedah* (prenaglit se);

2. sredstvo

- po trdni podlagi (gl. zgoraj),
- po zraku /
- tekoče (... TEKOČINA): *beseda teče komu*;

¹⁸ V pokončni pisavi so dodane danes bolj ustaljene sestavine ali zveze.

3. smer
- linija (črta): *zavleči besedo, s kratkimi besedami* (na kratko),
  - krog /
4. hitrost (... OROŽJE): *besede zadenejo koga, ostra beseda;*
... POSEDOVANI PREDMET
imeti besedo, dati besedo komu, iskati (pravo) besedo, najti besedo, držati besedo, zapopasti besedo, jemati (vzeti) besedo komu, priti k besedi (do besede), (... DRAGOCENI PREDMET) paziti na besede, vagati (tehtati) besede;
... JEDENJE/HRANA
sladke besede, požreti besedo (npr. požreti očitke = 'besede očitanja'), *človek ni samo od kruha živ* (človek ne živi samo od kruha);
... ŽIVO BITJE
žive besede, modre besede, beseda nas uči (knjiga ...).

3.2.2 O pojmovanju BESEDE, posebej značilnem za analizirana besedila, več kot tisto, kar je stalno, pove tisto, kar je ali drugačno ali opazno pogosto.

3.2.2.1 V analiziranih besedilih leksem *beseda* nastopa tudi v zvezah, ki so uresničitev konceptualnih metafor, kakršne v shemi 1 niso zaobjete. Ker v tej shemi dani nabor temelji zgolj na frazeološkem gradivu, statusa dveh »novih« metafor, BESEDA JE KAŽIPOT in BESEDA JE OPORA, ni mogoče natančno določiti. Mogoče je reči le, da se jezikovni metaforični izrazi zanju v slovenščini besednozvezno niso konvencionalizirali kot stalni.¹⁹

BESEDA JE KAŽIPOT

moja befséda ima tebi ta pot v'Nebu kasati (TPo 1595, II/263)

T'Voja Beffeda je svejzha moji nogi, inu ena Luzh na moim potu (Ps 119 105)

Tuia beffeda ie ena Luzh tim muim nogom (TO 1564, 52b)

kadar bi Bug s'to luzhjo fvoje befséde nikar ne bil prišhal, bi oben zhlovik ne bil mogel isvelizhan biti (TPo 1595, II/303)

To metaforo bi pravzaprav lahko vključili v prenosniško metaforo, in sicer v BESEDA JE PREMIKAJOČI SE PREDMET z razlago »kar kaže pot, se premika pred tistim, ki sledi« (= človek in beseda se premikata). Po drugi strani pa je v izrazih, s katerimi se uresničuje, težko spregledati, da ponujajo tudi drugačno rešitev, namreč odločitev za metaforo BESEDA JE LUČ/SVETLOBA, prim. v TC 1550 199: *pošvezhui nas fkufi tuyo befsedo stuyem fuetim Duhum*. V tem primeru gre za kombinacijo z drugo temeljno konceptualno metaforo VEDETI JE VIDETI (prim. *jasno je komu, posveti se komu 'kdo spozna kaj'*).²⁰

Ob naslednji metafori je treba vnaprej opozoriti na razliko med *držati besedo*, ki je izrazilo konceptualne metafore BESEDA JE POSEDOVANJE, in *držati se besede* ali *držati se na besedo*. Zadnji zvezi sta v analiziranih besedilih pogosto rabljeni, vendar z današnjega vidika nista stalni. Opisujeta sliko oporne palice ali stebra, zato:

¹⁹ Več bi pokazala analiza leksema *besede* v korpusu Fidaplus, mogoče pa tudi že primerjava s stanjem v sodobnem prevodu Svetega pisma.

²⁰ Na tesno povezavo med doumevanjem govorjenja in mišljenja, ki jo kažejo jezikovna sredstva, je bilo že večkrat opozorjeno, pri nas v smislu konceptualno-metaforične povezave prvič v Kržišnik 1994: 185–190.

BESEDA JE OPORA

temuzh je na to Befsédo Christufjevo dershati (TPo 1595, I/187)

Takova Befséda je ta Paliza bila, na katero se je on opiral inu dershál (TPo 1595, I/258)

de se my cillu tar fíher/ na to befsedo bofhyo naflonimo/ koker na ano terdno fteno oli podpurno oli koker na aden dober stanouiten grunt (TC 1550, 210)

ta befseda ye/ ta grunt/ na kateri je ta Vera /.../ inu cimpra oli fida (TC 1550, 211)

3.2.2.2 Opazno pogosto in z bogatim naborom izraznih sredstev je v analiziranih protestantskih besedilih v zvezah z leksemom *beseda* uresničena konceptualna metafora BESEDA JE ŽIVO BITJE, tako da je mogoče govoriti o samostojnih vsebovanih podrejenih metaforah in vzpostaviti med njimi hierarhično razmerje:

– BESEDA JE RASTLINA:

bessede, katere fo uveniga zhloveka ferzej frafle (TPo 1595, I/41)

de ima Boshja Befséda tudi taku vnafhih ferzih se vkoreniti (TPo 1595, I/49)

Tu Séme je ta Befseda (TPo 1595, I/131)

ker tu pravu dobru Seme, ta Befseda Boshja, venim dobrim polej ali Nyvi leshy (TPo 1595, I/118)

aku lih nikar ta Befséda poufod fadu ne pernefse. (TPo 1595, I/130)

vnyh ferzi je GOSPVDI Christufseva befséda en shpizhast, bodezh tern (TPo 1595, I/308)

Tu je ta pravi sad, kateri ima is te bessede priti (TPo 1595, II/214)

vsame prozh to befsedo, katera je v'nyh ferce bila sejana (Mr 4, 15)

– BESEDA JE ČLOVEK s podrejenimi metaforami

a) BESEDA JE GOSPODAR/VLADAR

temuzh le ta befséda Boshja ima velati, inu regirati (TPo 1595, III/143)

pod Bugom inu njegovo Befsédo biti, kakor nyh podlofhniki, inu njega flufhati (TPo 1595, I/172)

inu se pruti Bogu inu njegovj befsedi nej hotel ponishati (TPo 1595, III/135)

kateriga otroci fo sposhtenem pokorni tei beffedi (TC 1550, L7)

inu tvoji beffedi, ima vus moj Folk pokorèn biti (1 Mz 41, 40)

inu te ifte shtraiffa fto nega beffedo vti Postauí (TO 1564, 33a)

Kateri Boshjo beffedo zhafty (Sir 4, 17)

b) BESEDA JE UČITELJ

Boshja Befseda vuzhy nas (TPo 1595, I/148)

kateri ie poduuzhen fto beffedo (TC 1550, L8)

Tvoja beffeda je en pravi vuk (Ps 93, 5)

te bessede, kir je gvifshna, inu vmeje vuzhiti (Tit 1, 9)

c) BESEDA JE ZDRAVNIK

Temuzh reci fto beffedo inu mui hlapez bodefdrau (TT 1557, 181)

temuzh tvoja beffeda, GOSPVĐ, katera vse osdravi (Mdr 16, 12)

č) BESEDA JE BOGČLOVEK:

Criřtufeua beffeda inu obluba ie vezhna (TO 1564, 162 b)

Inu taiřta Beffeda je Meřsu pořtala, inu je prebivala mej nami (Jn 1, 14)

Sakaj tvoja beffeda mene ořhivy (Ps 119, 50)

ořhivi me po tvoji beffedi (Ps 119, 107)

VSAZHETKI IE BILA BESEDA, inu Beffeda je bila pèr Bugi, inu ta Beffeda je bila Bug. (Jn 1, 1)

V gradivu ni jezikovno izražene konceptualne metafore BESEDA JE ŽIVAL. Med stalnimi besednimi zvezami je v sodobnem jeziku ena sama, in sicer *kaj nima ne repa ne glave*, a še ta je brez sestavine *beseda*, tako da odsotnosti besedilne (nestalnobesednozvezne) uresničitve v analiziranih besedilih ni nujno treba razumeti kot kak relevanten podatek. Nasprotno pa je mogoče in nujno interpretirati konceptualno metaforo BESEDA JE BOGČLOVEK, ki je pogosto jezikovno izražena in značilna prav za ta in tovrstna besedila. Njena uresničitev je vezana na pojmovanje tako krščanskega boga kakor tudi na pojmovanje jezika (BESEDE) oz. prav na razmerje med njima, saj najprej »Bog ima besedo pri sebi tako tesno, da je beseda hkrati Bog« – pojma IMETI in BITI se poistita, zato je učlovečenje Boga tudi učlovečenje Besede. Prim. v TPo 1595, II/100: *Kakor Iohannes vřvojem Evangeliju űufseb lipu na Moiseřsa gleda, ker on GOSPVDA Criřtufa sa njegoviga vezhniga Rořřiva volo, to Beřsedo imenuje.*

4 Sklepne ugotovitve

4.1 O slovenskem jeziku: Z analizo povezovalnosti leksema *beseda* lahko v izbranih protestantskih besedilih 16. stoletja ugotovimo obstoj izrazil za vse konceptualne metafore, ki imajo v sodobni slovenščini stalni večbesedni izraz. To ni povsem nepričakovano, saj je oblikovna ustalitev proces, ki poteka v (daljšem) času. Poleg tega sta v njih jezikovno uresničeni dve novi konceptualni metafori, opazno pogosto in notranje strukturirano pa metafora BESEDA JE ŽIVO BITJE, ki med drugim vsebuje podrejeno metaforo BESEDA JE BOGČLOVEK.

4.2 O odnosu do jezika: V protestantizmu kot duhovnozgodovinskem obdobju ima jezik poseben status, kar dokazuje tudi status BESEDE kot pojma in jezikovnega sredstva. BESEDA je povzdignjena v eno od treh bořjih oseb. Prim. v Dalmatinovi *Bibliji*, 1Jn 5, 7–8:²¹ *Sakaj trye řo kir priřhujo v'Nebefřih: Ořha, Beřseda, inu řveti Duh, inu lety trye řo enu. Inu trye řo, kir priřhujo na Semli, Duh, Voda inu Kry, inu letu truje je enu vkup.* Enako tudi v Lutrovem prevodu: *Denn drei řind, die da zeugen im Himmel: der Vater, das Wort und der Heilige Geist; und diese drei řind eins.*²² Isto mesto se v sodobnem prevodu (SSP 1996) glasi: *Trije namreč priřujejo: Duh in voda in kri.* V opombah v SSP (1996: 1832) pa o tem mestu preberemo: »Po ugotovitvah besedilne

²¹ Mogoče pa bi o posebnem statusu *besede* kot temeljnega pojma in tudi jezikovnega sredstva lahko govorili znotraj besedila Svetega pisma sploh, ne le v protestantskih prevodih le-tega. Kvantitativno dejstvo je tudi, da se leksem *beseda* v Novi zavezi pojavlja opazno pogosteje kakor v Stari zavezi.

²² Podatek z internetne strani www.biblija.net

kritike nepristna različica, ki pa je prišla v Vulgato in zato imela pomembno vlogo v krščanski teologiji, se glasi: *Trije so, ki pričujejo na nebu, Oče, Beseda in Sveti Duh, in ti trije so eno. In trije pričujejo na zemlji, Duh, voda in kri, in (ti) trije so zedinjeni. Teh besed ne najdemo v nobenem gr./škem/ rokopisu pred 16. stoletjem.*«

4.3 O razumevanju prenosniške metafore kot krovne metafore za področje jezikovnega sporazumevanja je raziskava dala vsaj dve ugotovitvi.

4.3.1 Glede na mesto, ki ga ima besedilo Svetega pisma v evropski in ameriški kulturi,²³ in glede na vpliv, ki ga je to besedilo imelo na evropske jezike, je skrajno nenavadno, da v literaturi o konceptualni metafori za področje jezikovnega sporazumevanja ne najdemo metafor BESEDA JE HRANA in BESEDA JE ŽIVO BITJE. To velja tudi za vse tri na začetku omenjene razprave na to temo (Reddy 1979, Grady 1998, Semino 2005), katerih jezikovno gradivo je bilo izključno (sodobna) angleščina.

4.3.2 Zdi se, da bi bilo mogoče s svetopisemskim besedilom, zlasti pa na podlagi razlag le-tega v protestantskih besedilih razrešiti na začetku omenjeni temeljni Reddyjev problem, ki se nanaša na metonimično dvojnost vseh izrazov »posod«, oz. vsaj pokazati vir za to samoumevno dvojnost. Prim. odlomka iz Trubarjeve *Hišne postile*:

*Kakor Iohannes v svojem Evangeliju sufseb lipu na Moisejsa gleda, ker on **GO-SPVDA** Christufa sa njegoviga vezhniga Roystva volo, to **Befsedo** imenuje. Sakaj tukaj gre Moises letaku sem noter, De je Bog pred vfo Stvarjo eno befsedo per sebi imel, katera je Vfigamogozha bila, kakor on, inu **de je Bug** skusi toifto befsedo vse stvaril. Tukaj **more enu Boshje Bitje ali Stan biti mej Bugom inu to Befsedo**, Sakaj ona oba, Bug inu njegova befseda, sta vezhna inu Vfigamogozha, inu sta vřaj, **ta, kateri to befsedo govory, inu ta befseda**, katera bode govorjena, **dvej reslozhene Perfone**. (TPo 1595, II/100)*

*Sakaj Christufeva beffeda nej njegova befséda, ona je tiga Ozheta befséda, kakor on sam pravi: **Te befsede, katere vy flifhite, neifo moje befséde, temuzh tiga Ozheta**, kateri je mene poslal (TPo 1595, II/87)*

Če je prenosniška metafora temeljna metafora za jezikovno sporazumevanja,²⁴ potem iz navedenih odlomkov izhaja, da se svetopisemski Bog s človekom sporazumeva skozi dvojni prenosnik: Bog deluje **skozi besedo** (PRENOSNIK₁), ki gre **skozi Božjega sina** (PRENOSNIK₂), toda **Božji sin je** hkrati tudi **Beseda**, kar pomeni, da PRENOSNIK₁ = PRENOSNIK₂, ali drugače BESEDA je tisto (POSODA/IZRAZ), skozi kar teče vsebina, in hkrati tudi tisto (VSEBINA), kar teče skozi to posodo. Tako pojmovanje je pojmovanje metonimične dvojnosti.

²³ Tudi kot vir za druga besedila.

²⁴ Prim. tudi op. 10.

VIRI IN LITERATURA

- Agnieszka BĘDKOWSKA KOPCZYK, 2004: *Jezikovna podoba negativnih čustev v slovenskem jeziku. Kognitivni pristop*. Ljubljana: Študentska založba.
- Biblia Slovenica*. 2004. Digitalizirana izdaja.
- Jurij DALMATIN, 1584: *BIBLIA*. Wittenberg.
- Fida PLUS – Korpus slovenskega jezika, <http://www.fidaplus.net>
- Joe GRADY, 1998: The »Conduit Metaphor« Revisited: a Reassessment of Metaphors for Communication. *Discours and Cognition: Bridging the Gap*. Ur. J.-P. Koenig. Stanford: CA: Center for the Study of Language and Information. 79–100.
- Božidar KANTE, 1998: Kaj je metafora? »Kaj je metafora«. Ur. B. Kante. Ljubljana: Krtina. 7–42.
- Erika KRŽIŠNIK, 1986: Poskus razvrstitve stalnih besednih zvez v Trubarjevi Cerkovni ordningi. *Obdobja 6: 16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*. Ur. B. Pogorelec in J. Koruza. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 435–445.
- 1994: *Slovenski glagolski frazemi*. Doktorska disertacija. Ljubljana.
- 2004: Pojmovanje metafore v kognitivnem jezikoslovju. *Slovenski jezik in literatura v evropskih globalizacijskih procesih*. Ur. M. Jesenšek. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 56–74.
- 2007: »Metafore«, v katerih govorimo v slovenščini frazeološko – konceptualnometaforična analiza frazemov govorjenja. *Frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah*. Ur. E. Kržišnik in W. Eismann. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko. 183–203.
- Erika KRŽIŠNIK, Marija SMOLIČ, 1999: Metafore, v katerih živimo tukaj in zdaj. *35. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. E. Kržišnik. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 61–80.
- 2000: »Slike« časa v slovenskem jeziku. *36. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ur. I. Orel. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 7–19.
- George LAKOFF, Mark JOHNSON, 1980: *Metaphors We Live By*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Michael J. REDDY, 1979: The Conduit Metaphor: A case of frame conflict in our language about language. *Metaphor and Thought*. Ur. A. Ortony. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elena SEMINO, 2005: The Metaphorical Construction of Complex Domains: The Case of Speech Activity in English. *Metaphor and Symbol* 20/1. 35–70.
- Slovar jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja*. Poskusni snopič. 2001. Sestavila Majda MERŠE in France NOVAK s sodelovanjem Francke PREMČ. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 1970–1991. Ljubljana: SAZU in DZS.
- SSP = *Sveto pismo stare in nove zaveze*. Slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov. 1996. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- TC 1550 = Primož TRUBAR, 1550: *Catechismus*. Tübingen
- TA 1550 = Primož TRUBAR, 1550: *Abecedarium vnd der klein Catechismus*. Tübingen.
- TC 1555 = Primož TRUBAR, 1555: *CATECHISMVS*. Tübingen.
- TE 1555 = Primož TRUBAR, 1555: *TA EVANGELI SVETIGA MATEVSHA*. Tübingen.
- TT 1557 = Primož TRUBAR, 1557: *TA PERVI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA*. Tübingen.
- TO 1564 = Primož TRUBAR, 1564: *CERKOVNA ORDNINGA*. Tübingen.
- TPo 1595 = Primož TRUBAR, 1595: *HISHNA POSTILLA*. Tübingen.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Internetna stran www.biblija.net

SUMMARY

16th-century Protestant writers provided the Slovenian people with foundational and some of the most prestigious texts, such as *Abececlarium* and *Catechismus* or the Church Order and the translation of the Bible. A spiritual-historic movement that in the history of a given community held such an important position, which eventually gave rise to the most representative of linguistic forms, i.e. the standard language, needed first to treat language and verbal communication as an essential part for forming all kinds of relationship, primarily (since this was a religious movement) between man and God. The paper analyses the manner in which verbal communication was perceived in 16th-century Slovenian Protestant texts by using conceptual-metaphoric analysis.

Conduit metaphor as the main conceptual metaphor of the field was analysed among the first (Reddy 1979). Analysis based on fixed expressions (Kržišnik 2007) was conducted for the Slovenian language – the results of this analysis are metaphors (scheme 1) representing verbal communication conceptualisation structure in contemporary Slovenian, also serving as the starting-point of the analysis that is the subject of this paper. The material was limited to the collocations of the lexeme »word« and was acquired from seven Protestant texts, including Dalmatin's translation of the Bible. The analysis reveals the following results:

1. **Regarding the Slovenian language:** 16th-century texts contain phrases of the lexeme »word« representing linguistic realisation of all conceptual metaphors with pertaining conventionalised polysemic expressions in contemporary Slovenian, also revealing two additional metaphors that are nowadays not linguistically expressed through fixed expressions. Clearly evident is the frequent use of a linguistically realised metaphor THE WORD IS A LIVING BEING with two subordinate metaphors ... PLANT and ... HUMAN BEING – the latter with other subordinate metaphors ... MASTER/RULER, ... TEACHER, ... PHYSICIAN and THE WORD IS GODHUMAN. Based on the acquired material it was possible to make a list of fixed expressions, but this does not, however, validate their 16th-century fixedness, only that their use was documented.
2. **Regarding relation towards language:** Special status of the language in the 16th-century (also held by Protestant writers) – together with frequency and collocational variety of the lexeme 'word' – is expressed also in a declarative fashion by elevating the Word into one of the three Godly entities in the translation of the Bible, e.g. 1 John 5:7: '*Sakaj trye fo kir prizhujo v 'Nebefsih: Ozha, Befsed, inu fveti Duh, inu lety trye fo enu*', the same with Dalmatin and also Luther: '*Denn drei sind, die da zeugen im Himmel: der Vater, das Wort und der Heilige Geist; und diese drei sind eins.*' As claimed by textual critique, this cannot be found in any of the Greek manuscripts dating before the 16th century, and also not in the contemporary translation of the Bible.
3. **Regarding conduit metaphor:** It seems that analysed texts reveal the solution of the basic Reddy problem (Reddy 1979) concerning the metonymic duality of the so-called 'container' expressions. Trubar's explanation of the communication between God and man in *Hišna postila* (TPo 1595, II/100 in II/87) explicitly reveals the duality of the channel through which connection is formed: God works through the word (channel₁), which goes through the Son of God (channel₂), but the Son of God is simultaneously also the Word, which means that channel₁ equals channel₂. This could perhaps be seen as the starting-point of metonymic duality.